

Development of an Optimal Research Needs Analysis Model for Executive Agencies in Lorestan Province in the Field of Management and Planning

Davood Mirzaei-far¹, Reza Namdarian²

Abstract

Background and aim: Various methods for research needs assessment have been proposed, and selecting the appropriate model can be a significant issue. Therefore, the aim of the current research was to develop an optimal model for research needs assessment in the executive agencies of Lorestan Province.

Method: This applied research was conducted with an exploratory nature and a mixed approach. The statistical population included documents and records available in the executive agencies of Lorestan Province, national and international experiences in the field of research needs assessment models, and experts knowledgeable about the subject matter. The sampling method was purposive in the document and resource section and purposive in the interview and validation section. The research tool in the qualitative section was fishbone diagramming and interviewing. The quantitative section used a researcher-made questionnaire with 24 items, and Content Validity Ratio (CVR) was used to examine content validity.

Results: The results ultimately led to the design of a research needs assessment model that can be utilized in executive agencies. The model consists of two sections: identification of research needs, including six stages, and prioritization of research needs, including five stages.

Conclusion: Attention to the scientific structure in research needs assessment and moving beyond the current perspective can be enlightening. There are some missing links that have been addressed in the mentioned stages, and attention to them can lead to better results.

Keywords: Optimal Model, Research Needs Assessment, Executive Agencies, Application of Research Results, Issue Identification.

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Lorestan University, Lorestan, Iran. (Corresponding author). Email: mirzaeifar.d@lu.ac.ir

2. MA in Science and Water Engineering, research expert of Lorestan Province Management and Planning Organization, Lorestan, Iran. Email: Namdarian333@yahoo.com

الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی دستگاه‌های اجرایی استان لرستان در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی

داود میرزایی فر^۱، رضا نامداریان^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۹

چکیده

زمینه و هدف: شیوه‌های مختلفی برای نیازسنجی پژوهشی بیان شده است و انتخاب الگوی مناسب می‌تواند به عنوان یک مسئله مطرح باشد، در نتیجه هدف پژوهش حاضر، تدوین الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی دستگاه‌های اجرایی استان لرستان بود.

روش: این پژوهش کاربردی با ماهیتی اکتشافی و رویکرد آمیخته انجام شد. جامعه آماری شامل اسناد و مدارک موجود در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان، تجربیات ملی و بین‌المللی در زمینه الگوهای نیازسنجی پژوهشی، افراد متخصص، باتجربه و آگاه در زمینه موضوع بحث بود. روش نمونه‌گیری در بخش اسناد، منابع در دسترس و در بخش مصاحبه و اعتبارسنجی هدفمند بود. ابزار پژوهش در بخش کیفی فیش‌برداری و مصاحبه بود. داده‌های حاصل از مصاحبه از طریق کدگذاری و مقوله‌بندی تحلیل شد. ابزار پژوهش در بخش کمی، پرسش‌نامه محقق-ساخته با ۲۴ گویه بود و سی وی آر برای بررسی نسبت روایی محتوایی استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج در نهایت منجر به طراحی الگوی نیازسنجی پژوهشی شد که می‌توان در دستگاه‌های اجرایی از آن بهره برد. الگو دارای دو بخش و یازده مرحله و زیرمرحله است. بخش اول: شناسایی نیاز پژوهشی شامل شش مرحله و بخش دوم: اولویت‌بندی نیاز پژوهشی شامل پنج مرحله می‌باشد.

نتیجه‌گیری: توجه به ساختار علمی در نیازسنجی پژوهشی و گذر از نگاه موجود می‌تواند راهگشا باشد؛ برخی حلقه‌های مفقوده وجود دارد که در مراحل ذکر شده است و توجه به آن‌ها می‌تواند نتایج بهتری را به همراه داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: الگوی مطلوب، نیازسنجی پژوهشی، دستگاه‌های اجرایی، کاربست نتایج پژوهش، مسئله‌یابی.

استناد: میرزایی فر، داود؛ نامداریان، رضا. (۱۴۰۲). الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی دستگاه‌های اجرایی استان

لرستان در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی ۱۸ (۴)، صص ۱۶۱-۱۳۱

<https://doi.org/10.22034/pmsq.2024.1276618.1686>

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه لرستان، لرستان، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: mirzaeifar.d@lu.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد علوم و مهندسی آب، کارشناس پژوهش سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان لرستان،

لرستان، ایران. رایانامه: Namdarian333@yahoo.com

مقدمه

نیازسنجی عموماً برای برنامه‌ریزان جذاب به نظر می‌رسد. تقریباً همه نویسندگان توصیه می‌کنند که نیازسنجی اولین قدم در هر سازمانی یا مداخله در توسعه منابع انسانی باشد. نیازسنجی اطمینان حاصل می‌کند که منابع (ورودی‌ها) و روش‌ها (فرایندها) نتایج مفیدی را ارائه می‌دهند که می‌توان ارزش افزوده آن‌ها را نشان داد (لایت^۱ و همکاران، ۲۰۰۰). نیازسنجی فرایندی است برای فهمیدن چگونگی رفع شکاف یادگیری یا عملکرد. این شامل تعیین نیازهای مهم و چگونگی رفع آن‌هاست. این فرایند شامل مقایسه شرایط فعلی با شرایط مطلوب، تعریف مشکل یا مشکلات، درک رفتارها و مکانیسم‌های مؤثر در شرایط فعلی، تعیین اینکه آیا و چگونه می‌توان رفتارها و مکانیسم‌های خاصی را برای تولید شرایط مطلوب تغییر داد، توسعه استراتژی‌های راه‌حل و ایجاد پشتیبانی برای عمل. فرایند رسمی نیازسنجی به‌عنوان شکاف بین نتایج فعلی و مطلوب است (استفانیک^۲ و همکاران، ۲۰۱۸). نیازسنجی در واقع فرایند جمع‌آوری نظام‌مند اطلاعات و تحلیل آن‌ها است که بر اساس آن، نیازهای افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها و جوامع شناسایی می‌شود (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۳) که این مهم در بحث پژوهش نیز جایگاه ویژه‌ای دارد.

احسانی‌فر و فرهمندیان (۱۳۹۹) بیان می‌کنند امروزه نیازسنجی پژوهشی یکی از ضرورت‌های اساسی نظام علمی کشور است؛ زیرا با کمک آن می‌توان، تولید، گسترش و ترویج دانش را روشمند ساخته، از تکرار کارهای موازی، جلوگیری و وضعیت موجود دانش را به وضعیت مطلوب تبدیل کرد و نیازسنجی پژوهشی در طراحی استراتژی و برنامه‌ریزی پژوهشی ضروری است و از اولویت‌های یک سازمان است (ریوایر^۳، ۱۹۹۱، ۱). فرایند رسمی نیازسنجی به‌عنوان شکاف بین نتایج فعلی و مطلوب است (استفانیک و همکاران، ۲۰۱۸). نیازسنجی چنانچه به‌درستی اعمال شود، سازمان‌ها

-
1. Leigh
 2. Stefaniak
 3. Reviere

را از یک موضع واکنشی و مبهم خارج نموده و در یک موضع فراکنشی و شفاف قرار می‌دهد (باربازت^۱، ۲۰۰۶). آنگیما، اتوک و کینگ^۲ (۲۰۱۴) اظهار داشتند که نیازسنجی محکم پایه و اساس یک برنامه موفقیت‌آمیز است. نیازسنجی گام اساسی در چرخه برنامه‌ریزی، توسعه و ارزیابی برنامه است (اتلینگ و مالونی^۳، ۱۹۹۵).

در زمینه طراحی الگوی نیازسنجی پژوهشی در ایران تحقیقات زیادی صورت نگرفته است؛ بیشتر تحقیقات با تأکید بر بحث شناسایی نیازهای پژوهشی اجرا شده است که نتایج حاکی از این خلأ پژوهشی یعنی تأکید بر الگوی مطلوب جهت دستیابی به نتایج کاربردی است. در بحث نیاز، تشخیص درست نیاز به اندازه رفع نیاز اهمیت دارد. اگر تشخیص درست با الگوی مناسب انجام نشده باشد قطعاً در نهایت با رفع نیاز واقعی مواجه نخواهیم بود. این نیاز احساس می‌شود که برای دستگاه‌های اجرایی استان لرستان چگونه می‌توان با تکیه بر رویکردهای نیازسنجی پژوهشی، الگویی مطلوب را مطرح نمود؟ در این زمینه باید بیان کرد آیا نیازهای پژوهشی به درستی تشخیص داده شده است؟ روش تعیین نیازهای پژوهشی باید چگونه باشد تا بتوان در نهایت عمل به نتایج پژوهش‌ها را مشاهده کرد؟ در نتیجه هدف از انجام این پژوهش، دستیابی به الگویی کارآمد و عملیاتی برای نیازسنجی و اولویت‌گذاری پژوهشی برای دستگاه‌های اجرایی استان است به نحوی که ارتباط منطقی بین پژوهش، عمل و سیاست‌گذاری‌ها ایجاد گردیده و به تخصیص بهینه منابع پژوهشی منجر گردد. در این راستا سؤال اصلی پژوهش عبارت است از اینکه الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان کدام است؟ در این زمینه وضع موجود شناسایی؛ الگوهای نیازسنجی پژوهشی موجود مرتبط با موضوع بررسی؛ عوامل، ملاک و شاخص‌های نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان تعیین و در نهایت اعتباریابی انجام شده است.

1. Barbazette
2. Angima, Etuk & King
3. Etling & Maloney

پیشینه و مبانی نظری

احسانی فر و فرهمندیان (۱۳۹۹) پژوهشی انجام داده‌اند که در صدد است تا روش این پروژه و ویژگی‌های آن را تبیین کند و در سه بخش به معرفی «روش نیازسنجی»، «نظام موضوعات» و «آمارها و تحلیل» می‌پردازد. احمدی و همکاران (۱۳۹۹) رویکردی نظام‌مند برای شناسایی اولویت‌های پژوهشی به کار گرفتند. فرایندی که بر پنج اصل استوار است. مهدی‌زاده و موسوی (۱۳۹۸) با نیازسنجی پژوهشی در فقه روان‌شناسی مراحل شناسایی را چهار مورد دانسته است. اخوان مقدم و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «نیازسنجی و اولویت‌بندی پژوهش‌های راهبردی برای توسعه علمی یک دانشگاه پزشکی» انجام داده‌اند. خراسانی و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان «تأملی در نیازسنجی پژوهشی و جایگاه آن در مدیریت پژوهشی دانشگاه» انجام داده‌اند در این مقاله تلاش گردیده است تا ضمن مرور بر اهمیت پژوهش و تحقیق، تعریف جامعی از نیازسنجی پژوهشی ارائه شده و در ادامه به بررسی اهمیت و جایگاه نیازسنجی پژوهشی در مدیریت پژوهش‌های دانشگاهی پرداخته شود. فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲) با تبیین ضرورت و چیستی نیازسنجی پژوهشی، ارائه روش‌شناسی، طراحی الگوی عملیاتی نیازسنجی پژوهشی مناسبات دین و روان‌شناسی و دستیابی به نیازهای پژوهشی به ارائه روش‌شناسی خاص و طراحی الگوی عملیاتی نیازسنجی مناسبات دین و روان‌شناسی و دستیابی به ۷۰۲ عنوان پژوهشی در ۱۵ گرایش روان‌شناسی پرداخته‌اند. حسینقلی‌زاده و حیدری چروده (۱۳۹۲) با شناسایی نیازهای پژوهشی و اولویت‌بندی آن‌ها در اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی، ۳۹۴ نیاز پژوهشی شناسایی کرده‌اند. فتحی و اجارگاہ و همکاران (۱۳۸۹) مکانیسم اولویت‌یابی پژوهشی برای آموزش و پرورش (مورد شهر تهران) ارائه داده‌اند. تقوی و همکاران (۱۳۸۹) با تبیین الگویی برای تعیین اولویت‌های پژوهش و فناوری با استفاده از دانش انباشته‌شده کشور، الگویی برای تعیین اولویت‌های پژوهش و فناوری در کشور پیشنهاد کرده‌اند. سازمان بهداشت جهانی (۲۰۲۰) رویکردی نظام‌مند برای انجام تعیین اولویت پژوهش ارائه داده

است که یک راهنما برای کارکنان است. تانگ^۱ و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «راهنما برای تعیین اولویت تحقیقات حوزه بهداشت و سلامت» انجام داده‌اند. این راهنما برای تعیین اولویت تحقیقات حوزه سلامت توسط ذی‌نفعان نشان داده شده است که ۱۰ مؤلفه اصلی و ۳۱ اصل را معرفی می‌کند. ابورمیله^۲ و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان «تعیین اولویت تحقیق (بهداشت) در سرزمین فلسطین اشغالی» انجام داده‌اند که عمل اولویت‌بندی در سه مرحله اجرا شده است. بالتوسن^۳ و همکاران (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان «تعیین اولویت برای پوشش بهداشت جهانی: فرایندهای مشورتی مبتنی بر شواهد و آگاهانه» انجام داده‌اند که پیشنهاد استفاده از فرایندهای مشورتی مبتنی بر شواهد داده است. در این فرایندها، مشورت بین ذی‌نفعان برای شناسایی، بسیار مهم است. شش مرحله از فرایندهای مشورتی مبتنی بر افراد آگاه را نشان داده‌اند. اندروز^۴ (۲۰۱۳) پژوهشی با عنوان «روش‌شناسی معیارهای اولویت‌بندی برای تحقیقات آینده: روش‌های تعیین اولویت در حوزه بهداشت و درمان» انجام داده است. برنامه مؤثر دارای پنج حوزه با هجده معیار برای انتخاب موضوع است. ویرگور^۵ و همکاران (۲۰۱۰) یک چک‌لیست (۹ بخشی) برای تعیین اولویت تحقیقات بهداشتی ارائه داده است. مونتورزی^۶ و همکاران (۲۰۱۰) چارچوبی برای تعیین اولویت پژوهش در حوزه سلامت ارائه داده‌اند.

پژوهش‌کارهای خلاقانه‌ای است که به‌طور نظام‌مند به‌منظور افزایش دانش و استفاده از این دانش برای طراحی برنامه‌های جدید انجام می‌شود (کانیجندیجک^۷، ۲۰۰۷). سازمان‌ها موجودیتی پیچیده دارند و مطالعه جریان اطلاعات در سازمان‌ها و همچنین مطالعه قدرت در سازمان‌ها و نیروهای اقتصادی خارجی و تأثیر آن‌ها بر هر پدیده‌ای در

1. Tong
2. Abu-Rmeileh
3. Abu-Rmeileh
4. Andrews
5. Viergever
6. Montorzi
7. Konijnendijk

یک سازمان چالش برانگیز است (اسوانسون^۱، ۲۰۰۵) و اهمیت پژوهش را نشان می‌دهد. اگرچه دانشمندان بسیاری از رشته‌های مختلف به سمت سازمان جذب می‌شوند، انجام تحقیقات در سازمان‌ها همیشه آسان نیست. سازمان‌ها ارزش مطالعه را دارند و مهم است که سیستم‌های مختلف را تشخیص دهیم؛ ۱. سیستم‌های پیچیده؛ ۲. سیستم‌های باز؛ و ۳. سیستم‌های پویا (اسوانسون، ۲۰۰۵). این واقعیت‌های سیستم منشأ بسیاری از سؤالات علمی و عملی و نیاز به پاسخ‌های مبتنی بر تحقیق هستند.

نظریه، تحقیق، توسعه و عمل با هم چرخه‌ای حیاتی را تشکیل می‌دهند. چرخه نظریه، تحقیق، توسعه و عمل کاربرد منظم تحقیق را برای پیشرفت دانش استفاده شده توسط محققان سازمانی نشان می‌دهد که هر یک از این چهار حوزه کمک شایانی به اقدامات مؤثر در سازمان‌ها می‌کند. سازمان‌ها به‌عنوان موجودیتی ساخته شده توسط بشر، انواع انسان‌ها را درگیر می‌کنند. جای تعجب نیست که سازمان‌ها و عملکرد انسان‌ها در ارتباط با سازمان‌ها مورد توجه بسیاری از زمینه‌های عملی کاربردی هستند. برای مقابله با این چالش، انواع پژوهش و پژوهشگران لازم است (اسوانسون، ۲۰۰۵). سازمان‌ها باید به اهمیت پژوهش پی ببرند و متناسب با نیازهای خود مسائل را شناسایی نمایند و پژوهش‌های مرتبط با آن‌ها را جهت رسیدن به وضع مطلوب انجام دهند.

تعیین اولویت تحقیق با هدف به حداکثر رساندن مزایای سرمایه‌گذاری تحقیقاتی، ارائه جهت ارزشمند برای تخصیص بودجه تحقیقاتی دولتی و خصوصی به مناطق دارای اهمیت استراتژیک است. تعیین اولویت تحقیق، باید نیازها و علایق افراد بومی را در نظر بگیرد (نیوسن^۲ و همکاران، ۲۰۱۹) و این امر با پژوهش اصولی قابل تحقق است.

جایگاه پژوهش در توسعه همه‌جانبه بر کسی پوشیده نیست، اما حدود ۸۵٪ از سرمایه‌گذاری تحقیقاتی در سراسر جهان به هدر می‌رود. همان‌طور که چالمرز و همکاران گزارش کرده‌اند، اتلاف در تحقیقات وجود دارد. از جمله دلایل اتلاف شامل انتخاب سؤال پژوهش اشتباه، انجام مطالعاتی اشتباه، طراحی ضعیف و انتشار بخش‌های

1. Swanson

2. Newson

غیرقابل استفاده تحقیق است (چالمرز و گلاسیو^۱، ۲۰۰۹)؛ بنابراین نیازسنجی پژوهشی و تعیین اولویت‌های تحقیق برای کمک به حداکثر استفاده از شواهد و کاهش آسیب‌های تحقیقاتی، به ویژه در کشورهای کم‌درآمد با منابع تحقیقاتی محدود، ضروری است (ورگور^۲ و همکاران، ۲۰۱۰).

نیازسنجی پژوهشی فرایند شناسایی نیازهای پژوهشی بالقوه و مشخص کردن اولویت در بین پروژه‌های تحقیقاتی است که بر اساس آن، مبنای برای تخصیص منابع فراهم می‌آید (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۹، ۵). در فرایند نیازسنجی نیازهای پژوهشی بالقوه شناسایی و تعیین اولویت بر اساس ضرورت انجام می‌گیرد و تعیین اولویت‌های پژوهشی به معنای فرایند انتخاب برخی عناوین برای پژوهش از میان مجموعه متنوع موضوعات پژوهشی است؛ بنابراین، در یک برداشت کلی، نیازسنجی پژوهشی فرایندی پیچیده و دشوار است که با شناسایی نیازهای پژوهشی بالقوه آغاز می‌شود و با اولویت‌بندی این نیازها ادامه یافته و درنهایت، با تدارک مبنایی برای تخصیص منابع موجود به عناوین پژوهشی به اتمام می‌رسد (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۳). این مسئله بسیار مهم است و نیاز به فرایندی طراحی شده دارد تا بتوان با تکیه بر اطلاعات و ضرورت‌ها، شناخت نیازهای پژوهشی را با پشتوانه علمی درست انجام داد.

نیازسنجی پژوهشی هدف‌های متعددی دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: دستیابی به جهت‌گیری روشن به منظور هدایت فرایند برنامه‌ریزی پژوهشی؛ انطباق تحقیقات در سازمان‌ها و نهادهای مختلف با اولویت‌های شناسایی شده؛ سازمان‌دهی و هماهنگی لازم میان طرح‌های پژوهشی مختلف در سطح یک سازمان یا وزارتخانه برای جلوگیری از دوباره‌کاری و پراکنده‌کاری؛ تخصیص بهینه اعتبارات پژوهشی بر اساس اولویت‌های تحقیقاتی سازمان یا وزارتخانه شفاف‌سازی هرچه بیشتر فرایند تخصیص منابع؛ بسیج قابلیت‌ها و ظرفیت‌های پژوهشی موجود در سطح سازمان و محیط آن برای پاسخ به نیازهای پژوهشی؛ بسترسازی لازم برای استفاده از نتایج و

یافته‌های تحقیقات از راه اجرای طرح‌های پژوهشی موردنیاز؛ آینده‌نگری در امر پژوهش و پرهیز از تصمیم‌گیری‌های لحظه‌ای و غیر راهبردی در حوزه پژوهش؛ زمینه‌سازی ارتباط و اتصال هرچه بیشتر تصمیم‌ها و تحقیقات با انجام تحقیقات اساسی موردنیاز سازمان یا وزارتخانه (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۳). هدف‌های مطرح‌شده برای نیازسنجی پژوهشی زمانی قابل تحقق است که طراحی و تدوین فرایند نیازسنجی پژوهشی کارشناسی شده، بر اساس نوع سازمان و مسائل موجود باشد. بسیاری از پژوهش‌های انجام‌شده یا اولویت نداشته‌اند یا در عمل کاربست نتایج صورت نگرفته است. سالیانه هزینه‌های بسیاری صرف می‌شود و اجرای پژوهش‌های در سازمان‌های مختلف را در پی دارد که شاید بدون الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی بومی‌سازی شده با فرهنگ سازمان و جامعه انجام شده است. از جمله دستگاه‌های اجرایی استان لرستان است که بخشی از اعتبارات صرف پژوهش‌های می‌شود که انتظار کاربست نتایج و در عمل بهبود عملکرد و کیفیت را دارند.

سؤالات پژوهش

- ۱- وضع موجود نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان چگونه است؟
- ۲- الگوهای نیازسنجی پژوهشی موجود مرتبط با موضوع کدام‌اند؟
- ۳- عوامل، ملاک و شاخص‌های نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان کدام است؟
- ۴- الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان چیست؟
- ۵- الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان ارائه‌شده تا چه حد معتبر است؟

روش

این پژوهش از لحاظ هدف از نوع تحقیقات کاربردی است و با شیوه آمیخته اکتشافی متوالی (کیفی: مرور نظام‌مند - کمی: توصیفی پیمایشی) انجام شد. فرایند سازمان‌دهی تحقیق به صورت گام‌به‌گام انجام شد.

برای مرور مبانی و بررسی تجربیات موجود داخلی و خارجی روش مرور سیستماتیک (روش جرج بردی) است. هدف بررسی انواع الگوهای مختلف نیازسنجی پژوهشی است. اطلاعات موردنیاز با استفاده از کلیدواژه‌های نیازسنجی پژوهشی و اولویت‌بندی پژوهش^۱ در پایگاه‌های مدلاین / پاب‌مد، ساینس دایرکت، پروکوئست، اریک، گوگل اسکالر، مگیران، اشپرینگر، سیج، امرالد، سید، اسکاپوس^۲ جمع‌آوری شد. بازه زمانی بررسی مقالات سال ۱۹۹۰-۲۰۲۱ بود. رفرنس‌های مرتبط در مطالعات انجام‌شده به صورت دستی جست‌وجو و بررسی شد. به صورت تماس تلفنی و ایمیل (رایانامه) نیز با افرادی که در این زمینه فعالیت داشته‌اند در زمینه منابع سؤال شد. معیارهای ورود شامل مطالعات انجام‌شده در زمینه نیازسنجی پژوهشی، مقالات چاپ‌شده به انگلیسی و فارسی در این زمینه بود. معیار خروج نیز شامل مقالات چاپ‌مجدد، خلاصه مقالات، نامه به سردبیر، پیشنهادها و مقالات دارای کیفیت پایین بود. مقالات بر اساس سؤال پژوهشی که توسط پژوهشگران طراحی شده بود در پایگاه‌های ذکرشده با کلمات کلیدی مورد جست‌وجو قرار گرفت.

مقالات بعد از استخراج از پایگاه‌های موردنظر با استفاده از کلیدواژه‌های ذکرشده در سه مرحله توسط متخصص موضوعی بررسی شدند و نتایج به صورت نظام‌دار گزارش شد.

جدول ۱. ابزار جمع‌آوری اطلاعات کیفی و جامعه آماری به تفکیک سؤالات پژوهش

سؤالات	ابزار جمع‌آوری اطلاعات	جامعه آماری
سؤال اول	فیش‌برداری	اسناد و مدارک موجود در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان؛ حجم نمونه برابر جامعه با روش تمام‌شماری.
سؤال دوم	فیش‌برداری	اسناد و مدارک از جمله تجربیات ملی و بین‌المللی در زمینه الگوهای نیازسنجی پژوهشی مرتبط با موضوع؛ روش نمونه‌گیری هدفمند.
سؤال سوم	مصاحبه	افراد متخصص، باتجربه و آگاه در زمینه موضوع بحث نیازسنجی

1. Research, Needs Assessment, Research Priority

2. Medline/PubMed, Science Direct, ProQuest, Eric, Google Scholar, Springer, Sage, Emerald, SID, Scopus

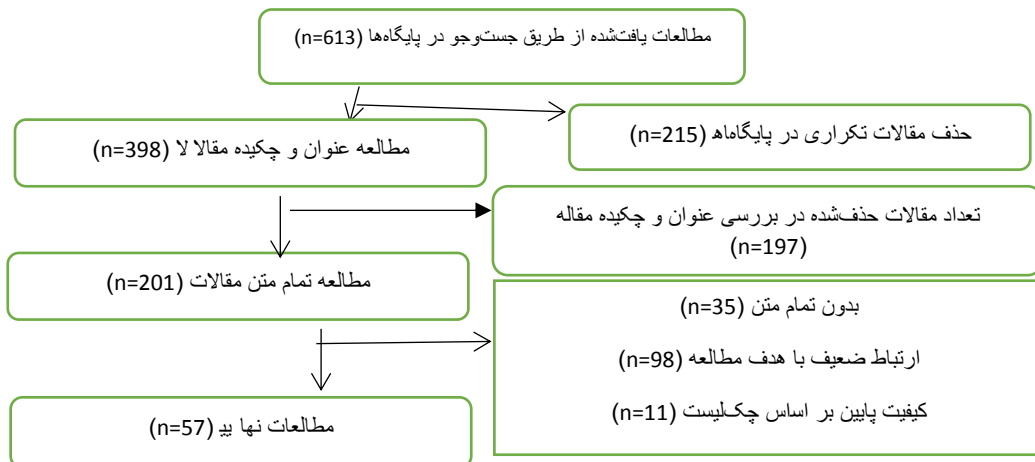
	نیمه‌ساختار یافته	پژوهشی؛ انتخاب هدفمند (گلوله برفی).
سؤال چهارم	فیش برداری	ترکیبی از موارد ذکر شده در جوامع قبل بود.
سؤال پنجم	پرسش‌نامه	افراد متخصص، باتجربه و آگاه در زمینه موضوع بحث نیازسنجی پژوهشی.

برای بررسی اعتبار مصاحبه از تکنیک کسب اطلاعات موازی و ارائه تحلیل‌ها به متخصصان استفاده شد. همچنین خود بازمینی محقق در طی فرایند جمع‌آوری و تحلیل داده استفاده شد و برای رسیدن به پایایی از سازمان‌دهی فرایندهای ساخت یافته برای ثبت، نوشتن و تفسیر داده‌ها و استفاده از کمیته راهنما برای ارزیابی و اجرای برنامه مصاحبه استفاده شد. در بخش کمی از اعتبار محتوا استفاده شد تا اطمینان یابیم که پرسش‌نامه به تعداد کافی پرسش‌های مناسب برای اندازه‌گیری مفهوم موردسنجش را داشته باشد. برای بررسی اعتبار محتوای پرسش‌نامه از نظرات صاحب‌نظران استفاده شد و بر اساس نظرات آن‌ها نواقص پرسش‌نامه برطرف شد. برای بررسی نسبت روایی محتوایی پرسش‌نامه از ضریب محتوایی سی وی آر، استفاده شد. برای تحلیل اسناد و مدارک موجود از روش جرج بردی^۱ استفاده شد.

یافته‌ها

در شکل زیر فرایند بررسی و آمار توصیفی مرور منابع ارائه شده است.

¹. Beredy

شکل ۱. مراحل بررسی مطالعات به روش مرور نظام‌مند

در جدول زیر افراد مصاحبه‌شونده به تفکیک سابقه خدمت و شغل بر اساس مشخص شده است.

جدول ۲. مشخصات افراد مصاحبه‌شونده

کد	سابقه خدمت	شغل / پست سازمانی
۱	۶ تا ۱۰ سال	کارشناس پژوهش
۲	بیشتر از ده سال	مدیر کل
۳	۱ تا ۵	استاد دانشگاه
۴	بیشتر از ده سال	مدیر کل
۵	۶ تا ۱۰ سال	پژوهشگر و کارشناس
۶	بیشتر از ده سال	کارشناس پژوهش
۷	بیشتر از ده سال	استاد دانشگاه

* یافته‌های حاصل از سؤال اول: وضع موجود نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان چگونه است.

در این پژوهش برای پاسخ‌گویی به سؤال اول، فعالیت‌های انجام‌شده در زمینه نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان مورد بررسی قرار گرفته است. مراجع قانونی که در راهبری پژوهشی دستگاه‌های اجرایی استان مؤثرند: ۱. شورای برنامه‌ریزی

و توسعه استان؛ ۲. کارگروه آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری استان؛ و ۳. کمیته‌های تخصصی کارگروه آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری استان.

«مسئله‌شناسی» اولین مرحله از فرایند پژوهش دستگاه‌های اجرایی محسوب می‌گردد. در این مرحله از دستگاه‌های اجرایی خواسته می‌شود که مهم‌ترین مسائل پیش روی خود که احتمال می‌دهند با انجام پژوهش یا پژوهش‌هایی رفع می‌گردد را به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی اعلام نمایند. البته مسائل اعلام شده می‌بایست با سیاست‌ها و اولویت‌های پژوهش و فناوری کشور که توسط دبیرخانه شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری کشور ابلاغ می‌گردد منطبق باشند. مسائل اعلامی پس از بررسی اولیه در سازمان به کمیته‌های تخصصی ذیل کارگروه ارسال می‌گردد تا در آنجا نسبت به بررسی علمی با حضور متخصصین و دستگاه اجرایی پیشنهاددهنده انجام گردد. درنهایت مهم‌ترین مسائل پژوهشی پیش روی استان می‌بایست توسط کارگروه تأیید و توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان مصوب گردند و در آخر ۱. تعیین عناوین پژوهشی برای رفع مسائل پیش روی دستگاه‌های اجرایی استان؛ ۲. انتشار فراخوان پژوهشی برای تعیین مجریان واجد شرایط؛ ۳. ابلاغ مجری واجد شرایط به دستگاه اجرایی؛ و ۴. انعقاد قرارداد پژوهشی توسط دستگاه اجرایی.

* یافته‌های حاصل از سؤال دوم: الگوهای نیازسنجی پژوهشی موجود مرتبط با موضوع کدام‌اند؟

برای پاسخ‌گویی به سؤال دوم، ادبیات نظری و ادبیات پژوهشی موجود بر اساس اسناد موجود (مقالات، پژوهش‌های صورت گرفته و تجربیات داخلی و خارجی) مورد بررسی قرار گرفت. در این بررسی، الگوها و مدل‌های که در زمینه نیازسنجی پژوهشی به صورت عملی در مقالات و پژوهش‌ها اشاره شده بود و وجود داشت در قالب جدول زیر توضیح داده می‌شود.

جدول ۳. الگوهای نیازسنجی پژوهشی موجود مرتبط با موضوع

الگوهای نیازسنجی پژوهشی	خلاصه
الگوی اولویت های پژوهشی علوم و معارف	در سه بخش به معرفی روش نیازسنجی؛ نظام موضوعات و آمارها و تحلیل می پردازد (احسانی فر و فرهنگیان، ۱۳۹۹).
الگوی نیازسنجی کارکنان شبکه های بهداشتی و درمانی استان اصفهان	ویژگی الگو نیازسنجی را بیان می کند (یارمحمدیان و همکاران، ۱۳۸۳).
الگوی شناسایی نیازها و تعیین اولویتهای پژوهشی آموزش و پرورش	ابتدا درخواست اعلام نیازسنجی پژوهشی از طریق ارسال بخش نامه به واحدهای مختلف اداری، آموزشی، پرورشی و ... آغاز و سپس واحدهای مختلف به بررسی نیازهای پژوهشی و اعلام آن به حوزه معاونت پژوهشی می پردازند (حسینقلی زاده، ۱۳۸۹).
الگوی نیازسنجی پژوهشی آموزش و پرورش	الگو در قالب سه محور عمده مفاهیم و تعاریف، اصول و مفروضات الگو، چارچوب اصلی الگو معرفی شده است (فتیحی واجارگاه و همکاران، ۱۳۸۹).
الگوی نیازسنجی پژوهشی مناسبات دین و روانشناسی	شامل ۷ مرحله تعیین نیاز پژوهش است (فاضلی مهرآبادی و همکاران، ۱۳۹۲).
الگوی پیشنهادی تقوی و همکاران (۱۳۸۹)	برای تعیین اولویتهای پژوهش و فناوری: تعامل کارآمد صاحب نظران و خبرگان، در سطوح ملی، فرابخشی و بخشی، لازمه تعیین اولویتهای پژوهش و فناوری است.
الگوی شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری	مراحل در شش گام متوالی ارائه شده است.
الگو اولویت بندی نیازهای پژوهشی آینده	بررسی چه موقع، چگونه و کدام یک از معیارهای خاص را می توان به صراحت در شناسایی نیازهای تحقیقاتی با بالاترین اولویت در نظر گرفت (اندریوس، ۲۰۱۳).
الگوی بالتوسن ۲ و همکاران (۲۰۱۶)	شش مرحله از فرایندهای مشورتی مبتنی بر افراد آگاه را بحث می کند (بالتوسن و همکاران، ۲۰۱۶).

1. Andrews
2. Baltussen

الگوی کارکنان سازمان بهداشت جهانی ^۱	راهنما جهت تعیین اولویت‌های تحقیق طی چهار مرحله طرح، اجرا، انتشار و ارزیابی (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۲۰).
راهنما برای تعیین اولویت تحقیقات سلامت توسط ذی‌نفعان	۱۰ مؤلفه اصلی و ۳۱ اصل را معرفی می‌کند (تانگ ^۲ و همکاران، ۲۰۱۹).
الگوی پیشنهادی کارگروه توسعه تحقیقات سازمان بهداشت جهانی	تعیین اولویت‌های پژوهشی (ویرگر ^۳ و همکاران، ۲۰۱۰) مبتنی بر پنج اصل (مانتورزی ^۴ و همکاران، ۲۰۱۰) و چک‌لیست شامل ۹ بعد است.
الگوی پیشنهادی وزارت بهداشت نیوساوت ولز ^۵ (۲۰۱۹) برای تعیین اولویت‌های پژوهشی	فرایند چهار مرحله‌ای برای تعیین و بررسی اولویت‌های پژوهشی در یک حوزه خاص سیاستی را بیان می‌کند.

* یافته‌های حاصل از سؤال سوم: تعیین عوامل، ملاک و شاخص‌های نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان
بخش اول: مؤلفه‌ها بر اساس مرور مبانی نظری و تحقیقات انجام شده به‌عنوان نمونه در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۴. برخی از مؤلفه‌های مستخرج از منابع

عوامل	ملاک و شاخص	منبع نمونه
شناسایی نیاز پژوهشی	اهداف نیازسنجی پژوهشی سازمان	مهدی‌زاده و موسوی (۱۳۹۸).
	مطالعه امکان‌سنجی	فتحی و اجارگاه و همکاران، (۱۳۸۹).
	پردازش	تقوی و همکاران (۱۳۸۹).
	تشکیل کارگروه متولی نیازسنجی پژوهشی	فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲).
	منابع اطلاعاتی	فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲).
	هیئت ذی‌نفع شناسایی	بالتوسن و همکاران (۲۰۱۶).

1. World Health Organization
2. Tong
3. Viergever
4. Montorzi
5. New South Wales (NSW) Ministry of health

منابع کتابخانه‌ای، منابع اینترنتی، مصاحبه‌ها و نشست‌های علمی و نظرسنجی‌ها	احسانی فر و فرهمندیان (۱۳۹۹).
مطالعه اسنادی و میدانی	فتحی واجارگاه و همکاران (۱۳۸۹).
شناسایی نیازها و مزیت‌های ملی	تقوی و همکاران (۱۳۸۹).
سامان‌دهی پایگاه اطلاعات صاحب‌نظران و خبرگان	تقوی و همکاران (۱۳۸۹).
بررسی متخصصان، صاحب‌نظران و کارشناسان	فتحی واجارگاه و همکاران (۱۳۸۹).
رویکرد نیازسنجی پژوهشی	فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲).
طرح، اجرا، انتشار و ارزیابی	سازمان بهداشت جهانی (۲۰۲۰).
اهمیت و امکان‌سنجی در شناسایی	اندروز ^۱ (۲۰۱۳).
تشکیل کارگروه پژوهشی نیازسنجی (اولویت‌بندی)	احسانی فر و فرهمندیان (۱۳۹۹).
معیارهای جذابیت و امکان‌پذیری	احمدی (۱۳۹۹).
رتبه‌بندی از تکنیک سلسله‌مراتبی ای‌اچ‌پی ^۲ و تاپسیس ^۳	اخوان مقدم و همکاران (۱۳۹۶).
رویکرد اولویت‌یابی پژوهشی	احسانی فر و فرهمندیان (۱۳۹۹).
امکان‌سنجی	اندروز (۲۰۱۳).
معیارها و شاخص‌های اولویت‌گذاری	وزارت بهداشت نیوساوت ولز (۲۰۱۹).
اولویت‌بندی و امتیازدهی	مونتورزی (۲۰۱۰).
فرابخش	تقوی و همکاران (۱۳۸۹).
نظارت	الچولد و استموند (۲۰۰۹).
ایجاد کمیته و کارگروه و شورا	فتحی واجارگاه و همکاران (۱۳۸۹).
چارچوب تعیین اولویت	تانگ و همکاران (۲۰۱۹).
ذی‌نفعان یا شرکت‌کنندگان و ارزیابی و بازخورد.	تانگ و همکاران (۲۰۱۹).

اولویت‌بندی
نیاز پژوهشی

1. Andrews
2. AHP
3. OPSIS

بخش دوم:

پس از مرور ادبیات نظری و بررسی ادبیات درزمینه موضوع، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت. این مصاحبه جهت توجه به بافت و زمینه دستگاه‌های اجرایی در جامعه مورد مطالعه صورت گرفت. نتایج مصاحبه برای تکمیل مؤلفه‌های مستخرج از مرور ادبیات نظری استفاده شد.

* یافته‌های حاصل از سؤال چهارم: تدوین الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان.

در این مرحله، الگو با استفاده از داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده به صورت مقدماتی تدوین شد و در مرحله بعد مورد اعتباریابی قرار گرفت. با توجه به حذف تعدد شکل‌ها در مقاله اطلاعات این بخش حذف گردید و در یافته سؤال پنجم الگویی نهایی طرح شده است.

* یافته‌های حاصل از سؤال پنجم: تعیین اعتبار الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان

برای سنجش روایی محتوایی الگو، از ضریب محتوایی سی وی آر (CVR) که به ضریب روایی لاشه معروف است، استفاده شد. نتایج حاصل از اعتباریابی نشان می‌دهد که درصد بالایی از متخصصان، شاخص‌ها را مناسب ارزشیابی کرده‌اند. به‌طور کلی از نظر متخصصان شاخص‌های ذکر شده به‌جز "تعیین اهداف نیازسنجی پژوهشی سازمان (اصلی و فرعی)"؛ "به سطح فرابخش بازگردد" از اعتبار لازم برخوردار می‌باشند. بخش اول: شناسایی نیاز پژوهشی شامل: ۱- انتخاب رویکرد نیازسنجی پژوهشی (۰/۷۵)؛ ۲- منابع اطلاعاتی برای دستیابی به نیازهای پژوهشی (۰/۱۰۰)؛ ۳- تیم نیازسنجی پژوهشی (۰/۱۰۰)؛ ۴- گردآوری عنوان‌ها: ارائه فهرست اولیه (۰/۱۰۰)؛ ۵- پردازش (۰/۱۰۰)؛ ۶- فهرست نیازهای پژوهشی (۰/۱۰۰). بخش دوم: اولویت‌بندی نیاز پژوهشی شامل ۷- رویکرد اولویت‌یابی پژوهشی (۰/۱۰۰)؛ ۸- مطالعه امکان‌سنجی (۰/۱۰۰)؛ ۹- تعیین معیارها و شاخص‌های اولویت‌گذاری (۰/۱۰۰)؛ ۱۰- اولویت‌بندی و امتیازدهی (۰/۱۰۰)؛ ۱۱- ایجاد کمیته و کارگروه و شورا (۰/۱۰۰).

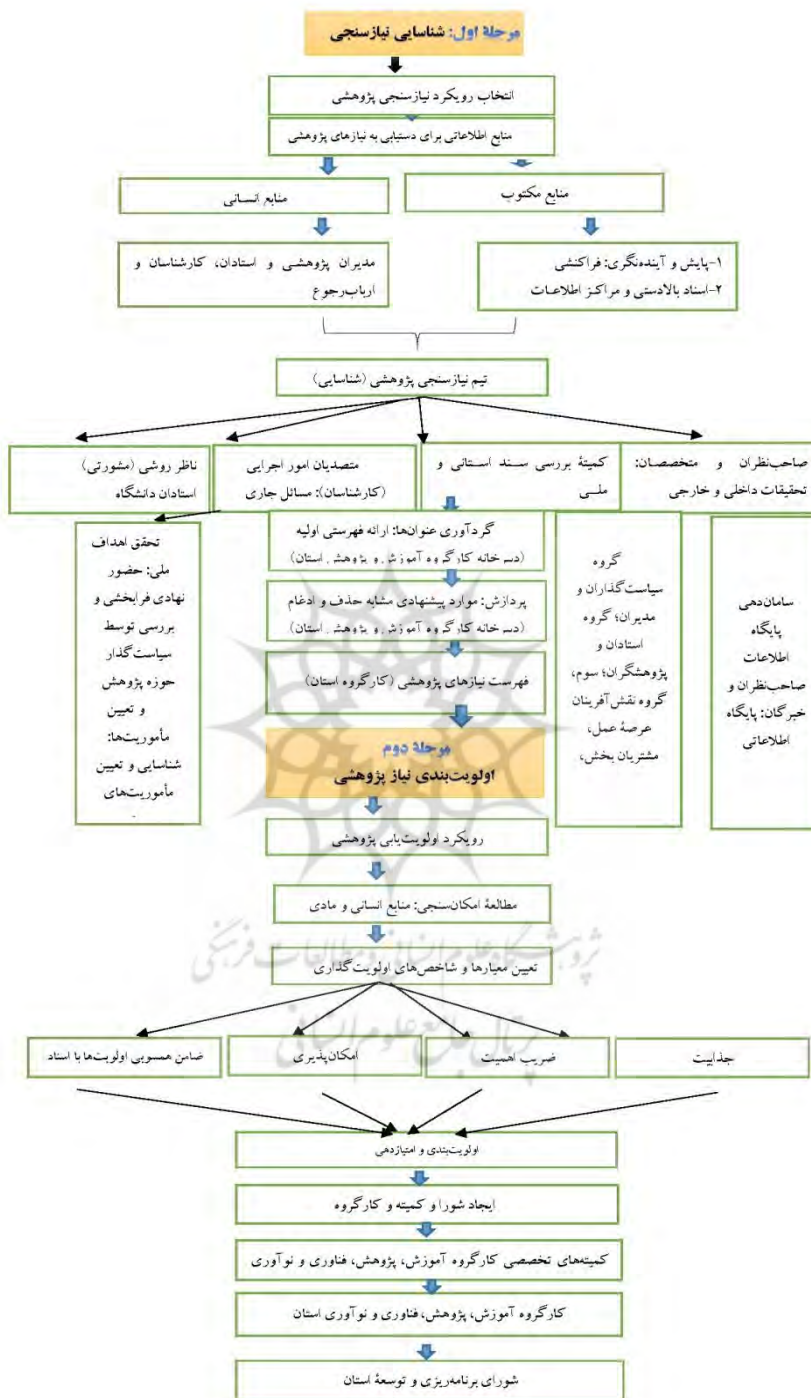
پیشنهادهایی توسط متخصصان نیز ارائه شده است که در نهایت برخی پیشنهادها بر اساس توافق نظر اکثر متخصصان و مناسب بودن آنها مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت مورد پذیرش و اعمال شدند.

در زیر شاخص‌های نهایی بر اساس اصلاحات انجام شده منطبق بر نظر متخصصان (اصلاح یا حذف) نشان داده شده است. در نهایت، مؤلفه‌ها به صورت شکل زیر است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۲. الگوی مطلوب نیازسنجی پژوهشی

بحث و نتیجه‌گیری

پیشرفت هر جامعه انسانی در گرو رشد و توسعه فعالیت‌های پژوهشی آن است؛ از این رو، بخش چشمگیری از امکانات مادی و غیرمادی کشورهای پیشرفته جهان امروز صرف امور تحقیقاتی می‌شود. پژوهش اساس توسعه کشورهای محسوب شده و تفاوت در استانداردهای رفاه و سطح زندگی در جوامع مختلف، ناشی از اختلاف در میزان بهره‌مندی از پژوهش است (داوودزاده، ۱۳۹۲، ۴۰). دستگاه‌های اجرایی در هر استان نیز از این امر مستثنی نیستند و توجه به امر نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرای مورد توجه است. در این زمینه پرداختن به شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای پژوهشی بسیار مهم است که در این پژوهش با تدوین الگو بر آن تأکید شده است.

همان‌گونه که مشخص است در حال حاضر فرایند مشخصی برای نیازسنجی پژوهشی استفاده می‌شود که در سطح بین‌المللی نیز تجربیات متفاوتی وجود دارد و این تجربیات می‌تواند فرایند نیازسنجی پژوهشی را کیفیت بخشد و زمینه پژوهش‌های کاربردی را فراهم آورد. در این زمینه مدل‌ها و الگوها از تجربیات بین‌المللی توضیح داده شده است. بیشتر تأکید این الگوها بر مراکز بهداشتی و درمانی است و در حوزه دستگاه‌های اجرایی عملاً الگوهای مناسبی دیده نمی‌شود. از جمله برخی وارد اشاره شده در زمینه الگوها می‌توان به الگوی اولویت‌های پژوهشی علوم و معارف؛ الگوهای مناسب نیازسنجی برای سنجش نیازهای سازمانی کارکنان شاغل در شبکه‌های بهداشتی و درمانی استان اصفهان؛ الگو شناسایی نیازها و تعیین اولویت‌های پژوهشی آموزش و پرورش؛ الگوی نیازسنجی پژوهشی مناسبات دین و روان‌شناسی؛ الگوی پیشنهادی تقوی و همکاران (۱۳۸۹) برای تعیین اولویت‌های پژوهش و فناوری؛ الگوی استفاده شده توسط شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری برای تعیین اولویت‌های پژوهش و فناوری کشور؛ الگو اولویت‌بندی نیازهای پژوهشی آینده؛ راهنمای نظام‌مند برای کارکنان سازمان بهداشت جهانی برای تعیین اولویت‌های تحقیق؛ راهنما برای تعیین اولویت تحقیقات سلامت توسط ذی‌نفعان؛ مدل پیشنهادی کارگروه توسعه

تحقیقات سازمان بهداشت جهانی و فرایند پیشنهادی وزارت بهداشت نیوساوت ولز (۲۰۱۹) برای تعیین اولویت‌های پژوهشی اشاره کرد.

بر اساس نتایج مصاحبه و تجربیات بین‌المللی در زمینه موضوع یک الگو طراحی شد و در نهایت بر اساس اعتبار سنجی نظر متخصصان مؤلفه‌ها و مراحل الگوی نیازسنجی پژوهشی در دستگاه‌های اجرایی استان لرستان مشخص شد. انتخاب رویکرد نیازسنجی پژوهشی اولین مرحله از شناسایی نیازهای پژوهشی است. این مرحله در راستای نتایج پژوهش فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲) است که در برآیند شناسایی نیاز بر تعیین رویکرد تأکید دارد. در این بخش رویکرد می‌تواند در تعیین مسیر به شناسایی نیازها کمک نماید اینکه ما چه دیدگاهی را پیش رو داریم و بران تأکید داریم. فتحی و اجارگاه (۱۳۸۹) نیز توجه به رویکرد نیازسنجی را مورد تأکید قرار می‌دهد. گزینش رویکرد، چارچوب فکری یا طرز نگرش به فرایند نیازسنجی پژوهشی را نشان می‌دهد. گام دوم تعیین منابع اطلاعاتی برای دستیابی به نیازهای پژوهشی است که شامل منابع مکتوب و منابع انسانی می‌شود. این مرحله در راستای نتایج پژوهش فاضلی مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۲) است. منابع اطلاعاتی ارتباط نزدیکی با رویکرد نیازسنجی دارد. برحسب رویکرد انتخاب‌شده، برخی از منابع نسبت به سایرین بیشتر مورد توجه است. گام سوم تعیین تیم نیازسنجی پژوهشی (شناسایی) است که شامل صاحب‌نظران و متخصصان؛ کمیته بررسی سند استانی و سند ملی (کارشناسان حوزه تخصصی دستگاه) و متصدیان امور اجرایی (کارشناسان) است. این مرحله در راستای نتایج پژوهش حسینقلی‌زاده و حیدری چروده (۱۳۹۲) است. در این بخش توجه چندبعدی به افراد متخصص در حوزه شناسایی نیازها شده است. استادان دانشگاه برای بررسی‌های بین‌المللی، کارشناسان سازمان برای بررسی اسناد سازمان به‌علت اشراف به اهداف و سیاست‌های سازمان و متصدیان اجرایی برای بررسی دیدگاه مراجعان و تجربه زیسته خود عمل می‌کنند که یک دیدگاه جامع از نیازها ایجاد می‌شود.

در مرحله بعد گردآوری عنوان‌ها به صورت ارائه فهرستی اولیه که توسط دبیرخانه کارگروه آموزش و پژوهش استان انجام می‌شود تهیه خواهد شد که پس از آن توسط

دبیرخانه پردازش و موارد پیشنهادی مشابه حذف و ادغام می‌شود تا در نهایت فهرست نیازهای پژوهشی مشخص شوند. در مرحله دوم اولویت‌بندی نیازهای پژوهشی صورت می‌گیرد. ابتدا رویکرد اولویت‌یابی پژوهشی مشخص می‌شود که در راستای یافته‌های فتحی و اجارگاه (۱۳۸۹) است. در گام بعدی مطالعه امکان‌سنجی بر اساس منابع و امکانات انسانی و مادی صورت می‌گیرد تا عناوینی که بر اساس منابع قابلیت اجرایی ندارند از موارد ضروری حذف شوند زیرا سازمان به‌دنبال نیازهای ضروری و مهمی است که با امکانات سازمان قابل‌رفع شدن باشند. بر این اساس نیز تعیین معیارها و شاخص‌های اولویت‌گذاری را مدنظر قرار می‌گیرد که می‌تواند شامل جذابیت (اقتصادی و اجتماعی و سازمانی)؛ ضریب اهمیت؛ امکان‌پذیری؛ ضامن همسویی اولویت‌ها با اسناد کلان ملی باشد که در راستای نتایج پژوهش احمدی و همکاران (۱۳۹۹) است. در نهایت اولویت‌بندی و امتیازدهی صورت می‌گیرد و موارد مهم برای طرح در کمیته‌های تخصصی انتخاب می‌شوند که کمیته تخصصی نیز بررسی لازم را انجام داده و کارگروه آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری استان و در نهایت شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان موارد ضروری را مورد بررسی قرار می‌دهد و نهایی شدن عناوین را بر عهده دارند.

اینکه درباره چه چیزی باید پژوهش کرد و کدام موضوعات یا عنوان‌ها اولویت‌دارند، پرسشی است که ادبیات برنامه‌ریزی پژوهشی را بیش از نیم‌قرن به خود مشغول کرده است (فتحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۸۹). این پرسش که به حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی مرتبط است، ریشه در نحوه تصمیم‌گیری در انتخاب موضوعات پژوهشی دارد. موضوعات اغلب پژوهش‌ها، بر اساس تصمیم‌گیری فردی و یا کمیته‌ای خاص و عمدتاً بدون بررسی‌های جامع‌الاطراف و مانع‌الاجبار آن انتخاب می‌شود. بدیهی است، نتیجه‌ای که با اجرای پژوهش‌های مبتنی بر این روش به دست می‌آید، طراحی و اجرای برنامه‌ای فاقد اثربخشی لازم و همراه با مشکلاتی فراوان در عمل است. راه برون‌رفت از این وضع، شناسایی نیازهای واقعی و دارای اولویت از طریق نیازسنجی پژوهشی است (مازنی، ۱۳۹۶). اولین مرحله می‌تواند انتخاب رویکرد نیازسنجی پژوهشی باشد

برنامه‌ریزی پژوهشی در قالب الگوها و رویکردهای مختلفی انجام می‌شود. باید این سؤال مطرح شود آیا مسائل و مشکلات موجود مدنظر است یا از چشم اندازه مدیریتی اداری باید نگاه کرد یا رویکردی عرضه محور داشت و می‌توان دیدگاه‌های دیگری نیز در نظر داشت که نوع نگاه ما را به نیازسنجی پژوهش نشان می‌دهد (فتحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۸۹). بدون در نظر داشتن رویکرد آشفته‌گی در اجرا و پراکنندگی مسائل و اهداف رخ می‌دهد. از سوی دیگر علاوه بر رویکرد منابع اطلاعاتی برای دستیابی به نیازهای پژوهشی باید مدنظر قرار گیرد. یک الگوی نیازسنجی منابع اطلاعاتی را مشخص می‌کند. با توجه به رویکرد نیازسنجی پژوهشی، تأکید بر منابع اطلاعات نیز متفاوت است. منظور این است که ماهیت منابع اطلاعاتی ارتباط نزدیکی با رویکرد نیازسنجی دارد. برحسب رویکرد انتخاب شده، برخی از منابع نسبت به سایرین بیشتر مورد توجه است. منابع اطلاعاتی می‌تواند منابع مکتوب، منابع انسانی و یا منابع سازمانی باشد. بعد از مشخص کردن منابع، تشکیل تیم نیازسنجی پژوهشی اهمیت دارد. صاحب‌نظران و متخصصان (ذی‌نفع و ذی‌صلاح)؛ کمیته بررسی سند استانی و سند ملی؛ متصدیان امور اجرایی (کارشناسان) و ناظر روشی (مشورتی) می‌تواند در این تیم قرار گیرند. حسینقلی‌زاده و حیدری چروده (۱۳۹۲) در یک کار پژوهشی بر این تیم تأکید دارند در نیازسنجی پژوهشی. مشارکت همه‌جانبه و تعامل همه گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌صلاح مورد تأکید است. زمانی که نیازهای اولیه با نظرسنجی جمع‌آوری شود باید اولویت‌بندی صورت گیرد. افراد باید مسائلی که در حال حاضر باید رفع شوند را مشخص نمایند؛ از سوی دیگر به صورت فراکنشی مسائل احتمالی که ممکن است در آینده به وجود آید را مشخص نمایند و در نهایت برای بهبود شرایط و کیفیت برخی موضوعات مورد بررسی قرار گیرد. اولویت‌بندی نیاز پژوهشی شامل انتخاب رویکرد اولویت‌یابی پژوهشی؛ مطالعه امکان‌سنجی؛ تعیین معیارها و شاخص‌های اولویت‌گذاری؛ اولویت‌بندی و امتیازدهی و ایجاد کمیته تعیین اولویت‌ها می‌باشد. ما ناگزیریم با توجه به منابع محدود، شرایط محیطی و امکانات اولویت‌بندی انجام دهیم و در جهت اولویت‌بندی باید معیار و شاخصی برای انتخاب اهم مسائل و مشکلات وجود

داشته باشد. در این زمینه به هر چه بتوان شاخص‌ها را به صورت کمی تعریف کرد انتخاب بدون سوگیری و دقیق‌تر خواهد بود. گاهی نیاز است بنا به شرایط از روش‌های مثل فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده کرد زیرا چند شاخص و معیار با وزن‌های مختلف ممکن است وجود داشته باشد.

پیشنهادها

با توجه به اطلاعات به‌دست آمده حاصل از مشاهدات، مرور ادبیات و پژوهش‌های این حوزه و یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده در این بخش پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود:

۱- توجه به آینده‌نگری (فراکنشی عمل کردن) عاملی مهم است؛ بنابراین، آینده‌پژوهی می‌تواند به‌عنوان یکی از شرایط اثرگذار مطرح شود؛

۲- بررسی کارشناسی اسناد بالادستی در قالب سیاست‌ها و چالش‌ها در ایجاد بینش درون‌کشوری پیشنهاد می‌گردد؛

۳- مدیران و کارشناسان پژوهشی به‌علت حضور در موقعیت و بودن در دستگاه‌های اجرایی فهم بالایی از مشکلات عینی دارند و در تعیین چالش و موضوعات داخلی نقش کلیدی دارند. استادان با توجه به تجربیات در بخش نیازسنجی پژوهشی می‌توانند در بعد بررسی تجربیات بین‌المللی و بحث دانش‌نظری و اشراف به مبانی و دانش ملی و بین‌المللی کمک‌کننده باشند. افراد فرابخش نیز افراد در سطوح بالاتر از بخش و دستگاه‌های اجرای استان است که می‌توانند در بحث بررسی اسناد بالادستی و سیاست‌های کلان مشورت دهند. در نتیجه این عوامل می‌تواند به‌عنوان شرایط علی در نظر گرفته شود؛

۴- سامان‌دهی پایگاه اطلاعات صاحب‌نظران و خبرگان نیاز است. ایجاد یک لینک برای تبادل نظر افراد در حوزه مسائل و مشکلات و داشتن پایگاه داده برای دسترسی به موضوعات. این مؤلفه می‌تواند به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، عاملی مؤثر باشد؛

۵- حضور نهادی فرابخشی و بررسی توسط سیاست‌گذار حوزه پژوهش و تعیین مأموریت‌ها که شناسایی و تعیین مأموریت‌های حوزه است نیاز است. گروه

سیاست‌گذاران و مدیران که از امکانات، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای ملی، فرابخشی و بخشی آگاهی دارند. این عامل می‌تواند به‌عنوان شرایط زمینه‌ای، عاملی مؤثر باشد؛

۶- ناظر روشی (مشورتی) یعنی گروه نقش‌آفرینان عرصه عمل که به موضوع‌های پژوهش اشراف عملیاتی دارند. به عبارتی اشراف به روش دارند می‌تواند اثرگذار باشد و در فرایند می‌تواند در نظر گرفته شود؛

۷- سطح سواد نیازسنجی و مسئله‌شناسی از عوامل مؤثر در نیازسنجی پژوهشی می‌تواند در نظر گرفته شود؛ بنابراین، بالا بردن سواد نیازسنجی و مسئله‌شناسی افراد مسئول از عوامل و شرایط اثرگذار است؛

۸- گزینش رویکرد، چارچوب فکری یا طرز‌نگرش به فرایند نیازسنجی پژوهشی را نشان می‌دهد و انتخاب رویکرد مناسب از عوامل و شرایط علی اثرگذار است؛

۹- مطالعه امکان‌سنجی بر اساس منابع و امکانات انسانی و مادی که در مورد امکان اجرایی بودن، منابع لازم و اهمیت و ضرورت موضوعات اندیشه می‌شود عاملی مؤثر است؛

۱۰- نیاز است که مجموعه معیارها ۱ و شاخص‌ها ۲ بررسی و به‌عنوان کاربردگ طرح شود. ممکن است شاخص‌های تعیین‌شده، در حوزه‌های گوناگون پژوهش، ارزش یکسانی نداشته باشد؛ برای هر شاخص، ضریبی در نظر گرفته می‌شود. این مؤلفه عاملی مهم در نیازسنجی پژوهشی است؛

۱۱- اولویت‌بندی و امتیازدهی بسیار مهم است زیرا بررسی همه مسائل در زمان محدود مقدور نیست و اهمیت و ضرورت مسائل اولویت را مشخص می‌کند که معیارها نیز در بخش قبل مطرح شد و در فرایند باید به آن توجه شود؛

۱۲- کمیته، کارگروه و شورا جهت بررسی نهایی مسائل نیاز است و از عوامل مهم در نهایی‌شدن و بررسی مسائل مهم است. نکته اصلی این است که بررسی اصلی در مراحل

- قبل بر اساس تخصص افراد مختلف صورت گرفته است و در این بخش بیشتر بر حسب سیاست‌ها، راهبردها و مسائل سطح خرد و کلان موارد مطرح شده بیان و تأیید می‌شود؛
- ۱۳- عدم تعهد اخلاقی در عمل و فاصله از اخلاق حرفه‌ای به عنوان عاملی مداخله‌گر در اجرا و بررسی نیازها می‌تواند مطرح شود و باید شرایط مطلوب ایجاد شود؛
- ۱۴- ایجاد نقش و وظیفه نیازسنجی پژوهشی در ساختار دستگاه‌های اجرایی پیشنهاد می‌شود زیرا ایجاد نقش به عنوان یک محرک در اجرای وظیفه کمک‌کننده است؛
- ۱۵- وجود زمان و بودجه کافی برای بحث نیازسنجی پژوهشی در قوانین و مقررات؛
- ۱۶- وجود بانک اطلاعاتی تخصص‌های مختلف در استان برای جهت‌دهی به پژوهش‌ها.

سپاسگزاری

در پایان قدردان همه عزیزی که در انجام این پژوهش (خصوصاً در فرایند مصاحبه) همراه ما بودند، هستیم و از زحمات مسئولان محترم فصلنامه علمی پژوهش‌های مدیریت انتظامی نهایت تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- ابراهیمی، ابوالقاسم؛ سعادت، محمدرضا؛ و معصوم‌زاده زواره، ابوالفضل. (۱۳۹۳). نیازسنجی پژوهشی نظام بازرگانی کشور. فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ۱۸(۷۲)، ۱۳۹-۱۸۴.
https://pajoooheshnameh.itsr.ir/article_10791.html
- احسانی‌فر، محمدمهدی؛ و فرهنگ‌اندیان، علی. (۱۳۹۹). روش نیازسنجی و نظام موضوعات در کتاب اولویت‌های پژوهشی علوم و معارف حدیث. دانش‌ها و آموزه‌های قرآن و حدیث، ۳(۱۰)، ۷۷-۱۱۲.
<http://majaleh-a.ir/Article/37687>
- احمدی، ثریا؛ زرنندیان، اردوان؛ یاسمی خیابانی، سپیده؛ رحمتی، علیرضا؛ قربانزاده، قاسم؛ المطهری، فریبا؛ سقازاده، نسرین؛ و پورکریمی، الهه. (۱۳۹۹). نیازسنجی و تعیین اولویت‌های پژوهشی محیط‌زیستی (مطالعه موردی: پژوهشکده محیط‌زیست و توسعه پایدار). پژوهش محیط‌زیست، ۱۱(۲۱)، ۳۰۹-۳۲۴.
https://www.iraneiap.ir/article_125585.html

اخوان مقدم، جمال؛ علی شیری، غلامحسین؛ لک، مرضیه؛ گودرزی، حسن؛ مدنی، سیدجلال؛ زارعی، علی؛ سهرابی، امین؛ و کرم‌علی، مازیار. (۱۳۹۶). نیازسنجی و اولویت‌بندی پژوهش‌های راهبردی برای توسعه علمی یک دانشکده پزشکی. *طب نظامی*، ۹۸-۹۱، (۱)۱۹.

https://militarymedj.bmsu.ac.ir/article_1000662.html

تقوی، مصطفی؛ پاکزاد، مهدی؛ و محقق، محسن. (۱۳۸۹). تبیین الگوی برای تعیین اولویت‌های پژوهش و فناوری. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۱۶(۶۳)، ۱۳۵-۱۵۸.

https://method.rihu.ac.ir/article_859.html

حسینقلی‌زاده، رضوان؛ و حیدری چروده، مجید. (۱۳۹۲). شناسایی نیازها و تعیین اولویت‌های پژوهشی آموزش و پرورش: اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۷(۲۳)، ۱۲۳-۱۵۴.

https://www.jiera.ir/article_51996.html

خراسانی، اباصلت؛ فتحی واجارگاه، کوروش؛ و قنبری، رضا. (۱۳۹۴). تأملی در نیازسنجی پژوهشی و جایگاه آن در مدیریت پژوهشی دانشگاه. *اولین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی ایران*. تهران.

<https://civilica.com/doc/432412/download/>

فاضلی مهرآبادی، علیرضا؛ مهدی‌زاده، حمید؛ و تیبک، محمدتقی. (۱۳۹۲). نیازسنجی پژوهشی در گستره مناسبات دین و روان‌شناسی. *روان‌شناسی دین*، ۶(۱)، ۵-۱۸.

<https://ravanshenasi.nashriyat.ir/node/212>

فتحی واجارگاه، کوروش؛ خسروی، علی اکبر؛ سعادت‌طلب، آیت‌الله؛ دیا واجاری، طلعت؛ و تورانی، حیدر. (۱۳۸۹). طراحی مکانیسم اولویت‌یابی پژوهشی برای نظام آموزش و پرورش ایران) مورد سازمان آموزش و پرورش شهر تهران. *روان‌شناسی بالینی و مشاوره*، ۱۱(۲)، ۱۸۵-۲۱۰.

https://tpccp.um.ac.ir/article_28864.html

فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۸۹). نیازسنجی پژوهشی، مسئله‌یابی پژوهشی و اولویت‌بندی طرح‌های تحقیقاتی ویژه کارشناسان و مدیران واحدهای پژوهشی. تهران: آبیژ. مازنی، محمد صالح. (۱۳۹۶). نیازسنجی پژوهشی با رویکرد آینده‌نگرانه. *پژوهش و حوزه*، ۱۱(۳۸)، ۱۰۹-۱۲۶.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1745287/>

مهدی‌زاده، حمید؛ و موسوی، سید علی. (۱۳۹۸). نیازسنجی پژوهشی در فقه روان‌شناسی.

فصلنامه تحقیقات بنیادین علوم انسانی، ۵ (۴)، ۶۴-۴۵.

<http://frh.sccsr.ac.ir/article-1-151-fa.html>

یارمحمدیان، محمدحسین؛ بهرامی، سوسن؛ و فروغی ابری، احمدعلی. (۱۳۸۳). الگوهای

مناسب نیازسنجی برای سنجش نیازهای سازمانی کارکنان شاغل در شبکه‌های بهداشتی و

درمانی استان اصفهان. فصلنامه پایش، ۳ (۳)، ۲۲۷-۲۳۵.

<https://payeshjournal.ir/article-1-804-fa.html>

Abu-Rmeileh, N. M. Ghandour, R. Tucktuck, M. & Obiedallah, M. (2018). Research priority-setting: reproductive health in the occupied Palestinian

[https://reproductive-health-](https://reproductive-health-journal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12978-018-0472-0)

[journal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12978-018-0472-0](https://reproductive-health-journal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12978-018-0472-0)

Altschuld, J. W. & Eastmond Jr, J. N. (2009). Needs Assessment Phase I: Getting Started (Book 2). SAGE Publications.

Andrews, J. (2013). Prioritization criteria methodology for future research needs proposals within the effective health care program. Agency for Healthcare Research and Quality U.S. Department of Health and Human Services. 12(13),1-19. <https://europepmc.org/article/NBK/nbk116679>.

Angima, S., Etuk, L., & King, D. (2014). Using needs assessment as a tool to strengthen funding proposals. *The Journal of Extension*, 52(6), 33-52. <https://doi.org/10.34068/joe.52.06.33>

Baltussen, R., Jansen, M. P., Mikkelsen, E., Tromp, N., Hontelez, J., Bijlmakers, L., & Van Der Wilt, G. J. (2016). Priority setting for universal health coverage: we need evidence-informed deliberative processes, not just more evidence on cost-effectiveness. *International journal of health policy and management*, 5(11), 615. doi: 10.15171/ijhpm.2016.83

Barbazette, J. (2006) *Training Need Assessment*, Published by Pfeiffer.

Chalmers, I., & Glasziou, P. (2009). Avoidable waste in the production and reporting of research evidence. *The Lancet*, 374(9683), 86-89. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)60329-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60329-9).

Etlng, A., & Maloney, T. (1995). *Needs Assessment for Extension Agents and Other Nonformal Educators*. Pennsylvania State Univ.

- Konijnendijk, C. C., Nielsen, A. B., Schipperijn, J., Rosenblad, Y., Sander, H., Sarv, M & Gustavsson, R. (2007). Assessment of urban forestry research and research needs in Nordic and Baltic countries. *Urban Forestry & Urban Greening*, 6(4), 297-309. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2007.08.001>
- Leigh, D., Watkins, R., Platt, W. A., & Kaufman, R. (2000). Alternate models of needs assessment: Selecting the right one for your organization. *Human Resource Development Quarterly*, 11(1), 87-93. [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1532-1096\(200021\)11:1%3C87::AID-HRDQ7%3E3.0.CO;2-A](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1532-1096(200021)11:1%3C87::AID-HRDQ7%3E3.0.CO;2-A)
- Montorzi, G., De Haan, S., IJsselmuiden, C., Kennedy, A., Becerra, F., & Devlin, M. (2010). Priority setting for research for health. A management process for countries. Geneva: COHRED.
- Newson, R, Campbell. D, Stickney. B, Edwards. B, Harvey.C, Milat.A. (2019) Setting Research Priorities: A Guide, Centre for Epidemiology and Evidence, Evidence and Evaluation Guidance Series, Population and Public Health Division. Sydney: NSW Ministry of Health.
- Reviere, R. (1996). Needs Assessment: A Creative and Practical Guide for Social Scientists. New York: Taylor & Francis.
- Stefaniak, J., Baaki, J., Hoard, B., & Stapleton, L. (2018). The influence of perceived constraints during needs assessment on design conjecture. *Journal of Computing in Higher Education*, 30(1), 55-71. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12528-018-9173-5>
- Swanson, R. A. (2005). The process of framing research in organizations. *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry*. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/29898/1/2..pdf#page=30>
- Tong, A., Synnot, A., Crowe, S., Hill, S., Matus, A., Scholes-Robertson, N., ... & Craig, J. C. (2019). Reporting guideline for priority setting of health research (REPRISE). *BMC medical research methodology*, 19(1), 1-11. <https://bmcmmedresmethodol.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12874-019-0889-3>
- Viergever, R. F., Olifson, S., Ghaffar, A., & Terry, R. F. (2010). A checklist for health research priority setting: nine common

themes of good practice. Health research policy and systems, 8(1), 1-9. <https://health-policy-systems.biomedcentral.com/articles/10.1186/1478-4505-8-36>

World Health Organization. (2020). A systematic approach for undertaking a research priority-setting exercise. Geneva: guidance for WHO staff. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/334408/9789240009622-eng.pdf>.

